

Erregeren arte demokratikoa

Arteak hiriak eraberritzeko ere balio zuela egiaztatu zenetik, Bilboko Guggenheim museoaren arrakastaren ondotik alegia, asko hitz egiten da arteaz, sekula baino gehiago seguru asko, eta askoz gehiago hitz egiten da artearen munduaz, turismo kulturala deitzen zaion hori sustatzeko hartu duen indarraz, museoen hedatze politikaz, enkanteetan mugitzen diren dirutza harrigarriez; baina artelan bakar batek, edo hobeto esanda, arte publikorako proposamen batek, ez zuen aspaldian hainbeste zeresan eman. Harrigarria izan da Antony Gormley artista britainiarraren One & Other proiektuak izan duen oihartzuna. Harrigarria, eta argigarria.

Erresuma Batuko hedabideetan, pasa den udaran ez da beste konturik egon, arteari doakionean behintzat. Egunkarrietan, kritikari guztiek eman dute iritzia; *The Guardian* egunkariko Adrian Searle kritikari errespetatuarentzat, esaterako, Antony Gormleyren orain arteko lanik onena izan da. Egunkari bereko Jonathan Jones kritikariari, eskasa iruditu zaio. Baina kritikariek euren iritzia eman eta arrazoitzea ohikoa da, beste edozein lanekin ere gertatzen da. One & Other proiektuaren harira, ordea, erreportajeak idatzi dira, inkestak egin, iritziak bildu; izugarrizko presentzia izan du medioetan, eta hori ez da hain ohikoa proiektu artistiko batez ari garenean. *The Times* egunkariaren edizio digitalean, konparazio batera, Visual Arts izeneko atala Antony Gormleyren proiektuari eskainia egon da erabat, ia udara osoan zehar.

Baina, zer dela eta hainbeste zalaparta? Goazen poliki.

Londreseko Trafalgar Square enparantza XIX. mendearen erdialdera eraiki zuten, eta bertan, Nelson almiranteari eskainitako estatuaz gain, Ingalaterrako beste lau gizon eza-

gun eta inportanteri egin nahi zitzaien ohore, eurei eskainitako estatuak jarritz. George IV.a eta William IV.a erregeak ziren bi, eta Henry Havelock eta Charles James Napier jeneralak ziren beste biak. Lau estatua horientzako harrizko lau plinto handi eraiki ziren lehendabizi. Gero hasi ziren estatuak etortzen. Hiru jarri zituzten, baina funtsetan dirurik geratzen ez zenez, William IV.ari eskainitakoa ez zen sekula iritsi, eta hutsik geratu zen.

Urteak eta urteak eman zituen hutsik, XX. mendearen amaiera aldera peana hori zertarako erabil zitekeen eztabaiatzen hasi, eta arteari eskaini behar zitzaiola erabaki zen arte. Ez zen ordea artelan batentzako toki finkoa izango, unean uneko proiektu artistikoentzako denboraldi baterako lekua baizik. Hala sortu zen Fourth Plinth (Laugarren Plintoa) izeneko erakundea. Erakunde honek lehiaketa publiko bidez aukeratuko zituen proiektuak, eta proiektu irabazleak denbora tarte batez plinto horren gainean gorpuzteko ditxa izango zuen.

Esan beharrik ez dago: nazionalistak ez diren estatu guztietan gertatzen den ber, hemen ere Erresuma Batuko artistek bakarrik daukate parte hartzea.

Erakundea martxan jarri zenetik, artista ugari aurkeztu dira eta oso proiektu diferenteak izan dira aukeratuak. Baina aurtengoak bazeukan, antza, orain artekoek izan ez dutenik, hedabideen erantzuna kontuan hartzera. Eta hedabideen erantzuna ulertzeko, proiektuaren izaera bera ezagutu behar da.

Antony Gormleyk aurkeztu zuen proiektuaren oinarria jendea zen. Artistak proposatu zuena, plintoa jendeari eskaintzea zen. 100 egunetan zehar, egunean 24 orduz, une oro plinto gainean norbait egotea zen asmoa. Banaka, eta bakoitzak ordubetez, guztira 2.400 lagun. Ez didazue ukatuko ez denik erakargarria: errege batentzako eraiki zen plintora jendea igoko zen, eta jendea esatea edozein esatea da, eta edozein esatea demokraziaren muina aitatztea da, demokrazia, Jacques Rancière filosofoaren ustez, edozeinen boterea baita.

Baina kontuak ertz asko ditu, eta gehienak zorrotzak.

Bi baldintza bete behar zituen plintora igo nahi zuenak: Erresuma Batukoa izatea, eta 16 urteak beteta izatea. Bazeuden gero beste ñabardura batzuk ere: Erresuma Batuko herrialde bakoitzari, populazioaren arabera, hainbesteko bat tokatzen zitzaion. Eta beraz, probabilitate kontuengatik, Galeseko batek aukera gehiago zeuzkan Londreseko batek baino. Azken batean, eta Gormleyren beraren hitzak dira, helburua Erresuma Batuaren halako irudikatze bat eskaintzea zen, eta Erresuma Batuaren irudikatze horren bidez humanitate osoarena eskaintzea.

Gibela behar da gero, beste organo batzuk ez aipatzeagatik, halako esaldi bat bota eta lasai geratzeko. Nondik eta Trafalgar Square enparantzaren erditik irudikatu nahi du artistak humanitatea. Bejondeiola! Munduko biztanleak oro Commonwealth berri eta total bateko hiritar zorionsuak bagina bezala. Zer hoberik, Erresuma Batuaren iragan kolonialista zuritu eta bere demokraziaren unibertsaltasuna go-raipatzeko? Asmo oneko artistek izutu egiten naute. Londreseko bihotzetik irudikatu Erresuma Batua, eta Erresuma Batutik irudikatu humanitatea. Orain hobeto ulertzen da hedabideetan izandako oihartzuna, ezta?

Ba pixka bat hobeto ulertzeko, hurrena jakin beharrekoa hauxe da: uztailaren 6an lehenengo pertsona plintora igo zenetik urriaren 14an azkena jaitsi zen arte, Sky Channel telebista kateak zuzenean eman zuen Internet bidez: plintoaren inguruan jarritako webcam batzuen bitartez, Gormleyren proiektua Anaia Handia artistiko bat bilakatu zen. Eta uste-kabeen, arrakasta izan zuen ekimenak. Egunean-egunean haziz joan zen bai bisita kopurua, bai eta bisita bakoitzaren iraupena ere. Eta honekin batera, gero eta jende gehiagok eman zuen izena proiektuan parte hartzeko. Azkenean, 34.500 lagunek eman zuten izena, eta ordenagailu batek aukeratu (omen) zituen peanara igo diren 2.400 lagunak.

Arrakasta, beraz. Zeinena da Sky Channel telebista katea? Rupert Murdoch jaun txit ahaltsuarena. Eta zeinena da ia

udara osoan Visual Arts atala One & Other proiektuari erabat eskaini dion *The Times* egunkaria? Bingo!

Dena dela, interes ekonomikoen dantza ahaztu gabe ere, ezin esan proposamena ez zenik interesgarria. Pentsatzen jarrita, eta onbera izanda, artistak herriari ahotsa ematea birlatzen zuela pentsa dezakegu; nahi zuenak ordubete izango zuen, eta hedabide guztiak begira, peana gainera igo eta aldarrikatu nahi zuena aldarrikatzeko. Eta egin ere horixe egin zuten askok: AEBetan hiltzera kondenatua dagoen britainiar baten askatasuna eskatu, edo animaliei ematen zaizkien tratu txarrak salatu, bi besterik ez aipatzearren. Bakoi-tzak nahi zuena egiteko aukera zuen, nahi zuena aldarrikatzeko, beti ere legearen barruan, noski. Begiratu batera, dena oso demokratikoa.

Eta hementxe dago, niretzat behintzat, proposamen artistiko honen ertzik zorrotzena.

Edozeinen boterea izanagatik, Jacques Rancière filosofoaren ustez ez gara demokrazia batean bizi, baizik eta ekintza demokratikoen bidez egiten dugu bizitza demokratikoa izatea. Hori horrela, Antony Gormleyren ekintza demokratikoa da? Izena eman, zozketa bitartez 2.400 aukeratu, bakoitzari eguna eta ordua jarri, ordubetez plinto gainera igotzeko aukera eman, eta hori webcam bitartez zuzenean botatzea ekintza demokratikoa da? Itxura batera, izena eman duten guztiek aukera berberak dituzte, eta aukeratuek, denbora tarte berdina. Berdintasuna ezin zaio ukatu.

Orain, nire aurretik igo denak striptease bat egiten badu (horixe egin zuen batek) eta nire atzetik igo denak saxoa jotzen pasatzen badu ordubete (horixe egin zuen beste batek), zer balio hartzen du nik ordubetez aldarrikatu dudanak? Ez da aldarrikapena espektakuluaren zati bihurtzen? Ez da aldarrikapena espektakulu hutsal bihurtzen? Eta ez da aldarrikapena egiten duena striptease bat egin duenaren edo saxoa jotzen aritu denaren maila berean geratzen? Ez da gizartea norbanakoen batuketa gisa erakusten? Ez da bakoitzaren berezitasuna nabarmendu, eta aldi berean guztiak artalde bere-

koak direla aditzera ematen? Ez da azkenean dena gauza bera, dena maila bereko, dena demokraziaren ikuskizun bilakatzen?

Demokraziaren ikuskizun horretan, jende «arrunta» erregearentzat zen plintora igota, berdintasunaren ilusioa da zabaltzen. Orain jendea da, orain edozein da boteredun. Baina kontrako norabidean ere funtzionatzen du: jende «arrunta» plintora igota, beste hiru plintoetan dauden gizonezko boteredunak berriro legitimatzea lortzen du ekintzak. Haiei esker gaude gu hemen. Eta azkenean, iraganaren azterketa kritiko bat erabat bazterturik, historiarekin adiskidetzeko ekintza dirudi.

Nahi gabe izan arren, galdera asko sortu ditu Antony Gormleyren proiektuak, eta galdera horiexek berak balio dute guretzako ere.

Demokrazia arte publikoa da?

Gaur egun, erakusketa batek zerbaitetarako balio baldin badu, antolatzaileen eta batez ere babesleen propagandarako balio du. Babeslea izan daiteke enpresa bat, edo enpresa multzo bat, edo izan daiteke erakunde publiko bat, edo batzuk. Eta beraz, enpresariak administrazio kontseilura joaten diren modu berean doaz, lanera alegia, eta baita politikariak ere, autobideak inauguratzeko traje berberarekin. Zinta moztea eta argazkia ateratzea da kontua. Asmo onak, hitz politikak, eta kitto, ardoa hartzera.

Baina gero, krisia dela-eta diruak urritu baldin badira, kulturari kentzen zaio lehendabizi, kulturari kendu egiten zaio beti. Zinta moztera etorri den inork ez baitu benetan uste kultura inportantea denik.

Ez si eta ez no, urtebetez Artelekuko koordinatzaile orokorra izan dena kalera bota dute, esate baterako, eta ez dute inor jarri bere partez. Orduan, zertarako jarri zuten? Berak egin duen lana, ez zen beharrezkoa? Edo bai, eta orain jada ez? Zer axola dio? Artistak beti ari dira negarrean.

Eta okerrena: ze aukera geratzen zaio artistari? Bere lana, edozein eratakoa izanik ere, erakundeek irentsiko badute, zer egin behar du? Zer proposatu behar du, zer egin dezake? Zein espazio geratzen zaio?

Artistaren ezinaz ari naizela ematen du, baina ez artistaren ezinaz bakarrik: herritarren ezinaz ari naiz. Zer egon behar dugu, baten batek peana bat eskaini zain, esan nahi ditugunak esateko? Nola egin behar dugu gure izaera politikoa aktibatzeko?

Demokraziaren ikuskizunak dena irentsiko badu, nola erabil dezakegu artea munduaren beste ikuspegi bat emateko?

Urgentea da.¶